

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

OTLAKÇI

2. BASKI

♥ can
miras

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL
OTLAKÇI

Can Miras

Otlakçı, Memduh Şevket Esendal

© 2023, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ulus Basımevi, 1946 (*Hikâyeler, Birinci Kitap*)

2. basım: Dost Yayınları, 1958

3. basım: Bilgi Yayınevi, 1983

Can Yayınları'nda 1. basım: 2023

2. basım: Şubat 2024, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Editör: Mustafa Çevikdoğan

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Ayşe Merdit

Baskı ve cilt: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü-İstanbul

Sertifika No: 52098

ISBN 978-975-07-5988-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL
OTLAKÇI

ÖYKÜ

♥can

Memduh Şevket Esendal'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Ayaşlı ile Kiracıları, 2023

Mendil Altında, 2023

Temiz Sevgiler, 2023

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL, 1883 veya 1884'te Çorlu'da doğdu. İlköğrenimini Çorlu'da aldı, bir süre Edirne İdadisi'nde ve İstanbul'da Mülkiye Mektebi'nde okuduktan sonra Çorlu'ya geri döndü. Balkan Savaşları sırasında ailesiyle İstanbul'a göçmek zorunda kaldı. 1906'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi. II. Meşrutiyet'ten sonra çeşitli idari görevler aldı. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından partinin feshe-dilmesinden sonra İtalya'ya kaçtı, bir yıl Roma'da yaşadı. Milli Müca-dele için yurda dönen ve Ankara'ya geçen yazar, 1920'de Ankara hükümetinin ilk hariciye memuru olarak Bakü'de görevlendirildi. Kısa aralıklar olmakla birlikte 1941'e kadar diplomat olarak Bakü, Tahran ve Kabil'de çalıştı. Yurda döndükten sonra Ankara'da politika hayatı-na devam etti. 1908'de *Tanin*'de çıkan "Veysel Çavuş" öyküsü, yazarın bilinen ilk eseridir. 1924'ten itibaren, bir yıldan kısa bir sürede *Meslek* dergisinde birçok öykü ve *Miras* romanını yayımlayan yazar, en çok bilinen eseri *Ayaşlı ile Kiracıları'nı* 1934'te önce *Vakit* gazetesinde tef-rika ettirdi, sonra aynı gazetenin matbaasında bastırdı. Hayattayken *Ayaşlı ile Kiracıları*'ndan başka sadece iki öykü kitabı daha yayımlatabil-di. Diğer öyküleri daha sonraki yıllarda derlendi ve kitaplaştırıldı. Edebiyatımızda öykü türünün en büyük ve en üretken isimlerinden olan Memduh Şevket Esenal, 1952'de Ankara'da öldü.

İçindekiler

Sunuş	11
Gençlik	21
Kayışı Çeken	27
Arabacı Ali	33
Bir Eğlenti	45
Otlakçı	53
Döğüş	57
Mülahazat Hanesi	63
Köye Düşmüş	75
Bir Kadının Mektubu	83
İki Kadın	91
Pazarlık	111
İki Ana İki Kız	117
Türbe	123
Haydar Bey'in Sakalı	127
Tıraş	133
Deli	137
Yirmi Kuruş	141
Bildim	145
Seni Kahve Paklar	151

Ev Ona Yakıştı	159
Asılsız Bir Sözüñ Esası	167
Eşek	173
Hastanenin Yemek Tablası	177
Düğüñ Dönüşü	185
İçin Bitti	189

Sunuş

Modern Türk edebiyatının en büyük öykücülerinden olan Memduh Şevket Esendal, yazar kimliğinin yanında politik kariyeriyle de bilinen bir isim. Daha yirmilerinin başında İttihat ve Terakki üyesi olur, Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde hakkında tutuklama kararı çıkınca yaklaşık bir yıl Avrupa'da kaçak hayatı yaşamak zorunda kalır. Yurda döner dönmez Milli Mücadele'ye katılır ve Ankara hükümetinin ilk diplomatı olarak¹ Bakü'de görevlendirilir. Sonraki yıllarda aralıklarla Tahran ve Kabil'de de görev yapan yazar, hayatının yaklaşık 17 yılını hariciyeci olarak yurtdışında geçirir. 1941'de Türkiye'ye döndükten sonra da milletvekilliği ve parti yöneticiliği görevlerine devam eder. 1950 seçimlerinde birçok CHP adayı gibi Esendal da meclise giremez² ve kalan günlerinde öyküleri üzerinde çalışır.

Esendal'ın ismi gençliğinden itibaren birçok önemli olaya karışır. 1916'da Yakup Cemil'in öldürülmesi olayının önemli aktörlerinden biridir.³ Ankara hükümetinin temsilcisi olarak bulunduğu Bakü'den döndüğünde Bolşevik olduğu söylentisi çıkar. Öykülerini ve *Miras* romanını yayımlattığı *Meslek* gazetesi kapatılır ve bir süre işsiz kalır, bu dönemde geçinmek için

1. M. Sunullah Arısoy, "Memduh Şevket Esendal'la Bir Konuşma", *Edebiyatçılarımız Konuşuyor*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953, s. 5-15.

2. Yasin Beyaz, *Gölgedeki Adam: Memduh Şevket Esendal*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2018, s. 119.

3. Agy. s. 34.

öğretmenlik yapar.¹ İzmir Suikastı'na adı karışır, yıllar sonra CHP genel sekreteri olduğu dönemde de parti içi önemli çekişmelerin merkezindedir. 1947'de ise 35'ler Olayı olarak bilinen, meclisteki güven oylamasının en kritik ismidir.²

Tüm bu fırtınalı politik geçmişe rağmen Esendal, kendini her şeyden önce yazar olarak görür.

Ben sırasıyla çiftçi, politikacı, gazete yazarı, hariciye memuru, hoca ve hikâye yazarı oldum. Politika yaptığım sıralarda ve hariciye memuruyken hayatı tehlikeye koyacak vaziyetleri ve güçlükleri de kabul ettim. Bu yolda çoluk çocuğu bir yana bırakarak iş için çalıştığım günler de çok oldu. Ancak bana sorarsan ben bu milletin hikâyecisiyim çünkü ancak bu hikâyeciliğe aşkımdır.

[...]

Hayat istedi, birçok işlere girdim ve çalıştım ama beni kendi kendime bıraktıkları gün ben oturup hikâye yazırım.³

Gençliğinde İttihat ve Terakki müfettişi olarak gittiği Anadolu şehirlerinden yol ve taşra hikâyelerini; İstanbul'da dolaştığı "Ayvansaray kahveleri"nden⁴ mahalle hikâyelerini toplar. İstanbul ve Anadolu yaşayışından şahit olduğu birçok ayrıntıyı öyküleriyle geleceğe taşır.

Edebiyat tarihimizde Esendal'ı, kendine vakit geçireceği bir uğraş arayan, bu aradığını öyküde bulan kerli ferli bir politikacı olarak görme eğilimi olduğunu söyleyebiliriz. Onun "havadan sudan" mevzuları anlatırkenki doğallığını suya sabuna dokunmama temkinliliğine yoranlar da olmuştur. Ne de olsa önemli bir siyasetçidir ve sadece gözlemlemekle yetinmiş, iktidarın hoşuna gitmeyecek şeyler söylemekten kaçınarak "tatlı su gerçekçisi" olarak yazmıştır.⁵

1. İsmail Çetışli, *Memduh Şevket Esendal*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991, s. 13.

2. *Gölgedeki Adam*, s. 116.

3. Memduh Şevket Esendal, *Oğullarıma Mektuplar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s. 502.

4. Mustafa Şerif Onaran, "Esendal", *Türk Dili, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Sayı 286, Temmuz 1975, s. 35.

5. *Gölgedeki Adam*, s. 140.

Bu iddiaların yazma deneyiminden çok çok uzak zihinlerden doğduğunu söylemek isterdim. Bu bakış açısı, Esendal'ın uzun yıllar boyunca, hasbelkader öykü yazmayı tercih etmiş, bunda da, eh, çok başarısız olmamış, karnı tok sırtı pek bir yazar olarak görülmesine neden olmuştur: Keyfi için sevimli resimler çizen, özensiz bir sokak ressamı – asla müzelere layık değil!

Tahir Alangu bu iddialara katılmıyor, Esendal'ın politik hayatında üç defa tasfiyeye uğramış bir yazar olduğunu belirttikten sonra, onun, “düşünceleri politik alanda engellerle karşılaştıkça hikâyelerinde yeni bir ifade bul”muş bir yazar olduğunu yazıyor.¹ Nurullah Ataç da Esendal'ın “uysal” olarak nitelendirilmesini doğru bulmayanlardan.² Gerçekte edebiyat, Esendal'ın asıl özgürlük alanıdır.

Yukarıda andığım otosansür iddiasının aksine, Esendal ilk öykülerinden itibaren üç aşağı beş yukarı aynı tarzda yazmıştır. Yıllar içinde geliştirilmiş bir üsluba müdahale etmek de yazar için intihar demek olur. Ayrıca yazarın en bilinen öyküleri, genç denebilecek yaşta, politikada çok da etkin değilken yazdıkları. Nadiren toplumsal hayata dair eleştirilerini öykülerine yedirdiği görülse de genel olarak yapmaya çalıştığı şey, olanı olduğu gibi sunmak. Esendal, manzarayı anlatan bir yazar olmayı tercih etmiştir. Anlatıcı olarak konumlanırken hatalar yaptığı, kimi zaman savruk yazdığı, gereksiz bulunabilecek bölümlere yer verdiği ve yer yer anlatım bozukluklarına düştüğü söylenebilir ama nihayet hikâye anlatmayı seven, ne mutlu bize ki pek de güzel anlatan bir yazar var karşımızda. O, kendini de yazdığı karakterler gibi kusurlarıyla bize yansıtmayı tercih etmiştir:

Ben hikâyeleri evde çocuklar okusun diye yazdım. Onun için ben hikâye sanatı hakkında söz söyleyebilecek birisi değilim.³

1. Tahir Alangu, “Memduh Şevket Esendal'ın Edebiyatımızdaki Yeri”, *Dost*, Cilt 7, Sayı 32, Mayıs 1960, s. 10.

2. Nurullah Ataç, “Dergilerde”, *Türk Dili*, Sayı 10, 1 Temmuz 1952.

3. O. Fehmi Özçelik, “M.Ş.E. ile İki Saat”, *Hisar*, Sayı 19, 1 Kasım 1951, s. 10-11, 16-17.

Çocuklar okumayacaksa bir hikâye ne işe yarar? Bu noktada en yerinde tespitlerden biri de Cahit Sıtkı Tarancı'ya ait:

O, işinin hikâye yazmak olduğunu bildiği için anlatacağı şeyi sigara içer gibi şaşılacak bir tabiiikle, konuştuğumuz Türkçenin en güzeliyle anlatmaya bakar. Anlattıkları sudan şeyler mi sanırsınız? Ne münasebet! [...] Hikâyenin her şeyden önce bir anlatış sanatı olduğunu onun kadar bilen hikâyecimiz pek azdır.¹

Esendal bütün iyi yazarlar gibi teknik teferruatla değil hikâyenin kendisiyle uğraşmayı tercih eden, yazdıklarını tekrar tekrar yazan, çok azını beğenen bir yazar. Okurunu yönlendirmeye çalışmaz, okuruyla kol kola yürümeyi tercih eder. Fakat maalesef birçok yazarımıza yapıldığı gibi ona da derdi kolayca anlaşılmış, yıllardır aynı ezberlerle –Çehov tarzı öykü!– hesabı kapatılmış bir yazar muamelesi yapılır. Üstelik hakkında yapılan çalışma bu kadar azken.

Doksan yaşına kadar yazarak yaşamazsam yazık olur! Benim kadar yazı yazmış adam çok değerlidir. Eğer ben yazdıklarımı beğense ve hepsini bastırıyaydım bir sürü kitap olurdu. Beğendiklerim azdır. Yazacaklarım da çok.²

Esendal, önemli olanın teori değil yazabilmek, içten yazabilmek olduğunu gösteren bir yazar. Her ne kadar modern edebiyatımızın belki de en güçlü türü olan öykünün önemli isimlerinden biri olarak kabul edilse de onun öykücülüğünün sonraki kuşakları etkilediğini, yazdığı kimi başyapıt olan öykülerin hak ettiği değeri gördüğünü söylemek güç. Belki Esendal'ın öyküleri daha fazla okunup irdelenmiş olsaydı edebiyatımız yüz yılı aşkın süredir mustarip olduğu melankoli batağından biraz olsun kafasını çıkarabilirdi.

Değnilmesi gereken bir mesele de yazarın Çehov'dan

1. Cahit Sıtkı Tarancı, "İşte Hikâyecisi", *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 5, 1947, s. 67.

2. *Oğullarına Mektuplar*, s. 273.

esinlendiği hatta kimi zaman Çehov öykülerini Türkçeye uyarladığı iddiası.

Necmeddin Turinay, Çehov ve Esendal bağlantısını kurmanın o kadar da kolay olmadığı görüşünde. Esendal'ın elçilik görevinde Rusça öğrenmeye başladığını biliyoruz ama "gitmeden yıllar önce hikâyelerini kaleme almış ve neşretmeye başlamıştı. *Meslek*'teki hikâyelerinin çoğu da yıllar önce yazılmışlardı. İkinci Meşrutiyet yıllarında ise bu tetebbuat mümkün değildi. Bizde o yıllarda Tolstoy bilinirdi ama Çehov'u tanımak pek mümkün olmazdı, zira Türk okuyucusu için Çehov meçhuldü. Yabancı dillerden okumuştur desek o sıralarda Esendal hiçbir yabancı dili bilmiyordu."¹

Esendal'ın 1920'de Bakü'de görevlendirildiğinde Rusça öğrenmeye başladığını, Çehov'u da orada duyup sonraki yıllarda okuyabildiğini varsayabiliriz. Hayatı boyunca da en çok okuyup tavsiye ettiği Rus yazarlardan biridir Çehov. Ama Esendal, Çehov'u tanımadan önce de onunla anılan tarzda öyküler yazmıştır.

Esendal, Çehov'u sevdiği için ona öykünmemiş, kendine yakın bulduğu için Çehov'u sevmiştir.

Meslek gazetesinde ve kitaplarında öykülerin sonuna eklediği tarihlere bakacak olursak örneğin "Temiz Sevgiler" in (Vapur Davası) 1912'de, "İane"nin 1916'da, "Bir Mübahase"nin 1921'de yazıldığını görüyoruz. Sonraki yıllarda yazdıklarında da bu öykülerdeki anlatımından çok uzaklaştığını söyleyemeyiz.

Çehov-Esendal benzerliğini vurgulayanların en çok başvurduğu öyküler "Memurun Ölümü" ve "Uğursuzluk"tur. Çehov'un "Memurun Ölümü" öyküsü ve Esendal'ın "Uğursuzluk" öyküsünü karşılaştıran İsmail Çetişli, iki öykünün inşa tarzının, yapısının, yapı unsurlarının, temalarının ve konularının aynı olduğunu iddia eder.²

Oysa iki yazarın da yazdıkları onlarca farklı öyküde aynı inşa tarzını, yapıyı ve yapı unsurlarını kullandıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Hatta bu iddiaya onlarca farklı yazar ve binlerce

1. Necmeddin Turinay, *Geleneğin Dünyası, Yeniliğin Ufukları*, Birlik Yayınları, İstanbul, 1983, s. 114.

2. *Memduh Şevket Esendal*, s. 99.

farklı öyküyü de ekleyebiliriz. Çehov da Esendal da benzer coğrafyaların küçük insanlarını anlatan, devlet dairelerini, memurları sıkça konu edinen yazarlardı, konunun da benzer olmasında garip bir durum yok. Temanın aynı olduğunu söylemekse biraz zor. Benzer yollardan ilerleyen iki öykünün finalde bambaşka noktalara ulaştığını görüyoruz.

Çetışli, iki yazarın başka öykülerini de karşılaştırmıştır. Sonuçta ise Esendal'ın "başarıyla özümlediği bir tekniği, hikâye tarzını kendi şahsi üslubu, yaratıcılığı, müşahede kabiliyetiyle kendi toplumu için" kullandığını söyler.¹

Memduh Şevket Esendal'ın ilk öyküsüne 17 Aralık 1908 tarihli *Tanin* gazetesinde² rastlıyoruz. 24 yaşındayken yayımlattığı "Veysel Çavuş" adlı bu öyküden 1952'ye, *Seçilmiş Hikâyeler* dergisine kadar yüzlerce öykü yazan Esendal,³ hayatında bunların sadece elli tanesini kitaplaştırabilmiştir.

Öykü kitaplarını 1946'da M.Ş.E. imzası ve *Hikâyeler* adıyla iki cilt olarak Ulus Basımevi'nden çıkaran yazar, daha sonra diğer öykülerini de kitaplaştırmayı istediye de başaramaz.

21 Kasım 1947'de kızı Emine Turgut'a yazdığı mektupta *Hikâyeler* kitabını üç bin bastırıldığını ancak yarısının satılabildiğini, onun da çoğunu parti yahut hükümetin kütüphaneler için satın aldığını söyledikten sonra şöyle dert yanar: "Arkadaşlar, hikâyelerin üçüncü kitabını da çıkarmak; *Ayaşlı ile Kiracıları*'nın da yeni basımını yapmak istiyorlar. Parayı nereden bulacaklar bilmem. Bende para yok."⁴

"Bende para yok," diyen yazar, daha bir yıl öncesine kadar meclisin tepedeki iki-üç isminden biri, hatta başbakanlığın en önemli adaylarından biridir.⁵

1. *Memduh Şevket Esendal*. s. 100.

2. Esendal'ın yayımlanmış ilk yazısı "Reşâşe-i Garam", 1902'de *İrtika* ve *Musavver Fen ve Edeb* mecmualarında neşredilmiştir. (Yasin Beyaz, "Memduh Şevket Esendal'ın Eserleri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Mart 2019.)

3. Esendal'ın kaleme aldığı hikâyelerin toplamı 288 olarak hesaplanmıştır (*Gölgedeki Adam*, s. 146.)

4. Memduh Şevket Esendal, *Kızıma Mektuplar*, Bilgi Yayınevi, 2003, s. 490.

5. *Memduh Şevket Esendal*, s. 20.

Esendal, 1946'dan sonra yeni metinler yazmak ve eski metinlerini elden geçirmek için epey mesai harcamış olsa da 1952'deki ölümüne kadar ne yeni öykü kitabı çıkarabilir ne de diğer romanlarını yayımlatabilir. Öldükten sonra da uzun yıllar şanssızlığı devam eder. Birkaç iyi niyetli çabaya rağmen 2000'li yıllara kadar herkesin bildiği bir isim, çok az kişinin okuduğu bir yazar olarak kalır.

Ölümünden sonra Esendal'ın metinlerini hatırlatmak için ortaya konan ilk gayret, Dost Yayınları'nın 1957'de *Ayaşlı ile Kiracıları*'nı, 1958'de de öykü kitaplarını yeniden basmasıydı. Yayınevi daha önce yayımlanan elli öyküyü, herhangi bir değişikliğe gitmeden, olduğu gibi yayımlamış, yalnız bu defa ciltleri numaralı değil, başlıklı basmayı tercih etmişti. Öykülerin ilk cildi *Otlakçı*, ikinci cildi *Mendil Altında* ismiyle çıktı.

1965'te yine Dost Yayınları, bu defa farklı isimde bir öykü kitabı yayımladı. *Temiz Sevgiler*, "sanatçının 1920-1925 yılları arasında yazdığı ve sonradan yeniden elden geçirdiği hikâyeleri"¹ içeriyordu. 1971'de ise aynı serinin ikinci kitabı olan *Ev Ona Yakıştı* yayımlandı. Bu ciltte de aynı şekilde "1926-1948" arası yazılmış öyküler yer alıyordu. Bu iki ciltle birlikte, daha önce basılan *Otlakçı* ve *Mendil Altında* kitaplarında yer alan 49 öyküden başka (sadece "Şair Tavafı" öyküsü alınmamıştı) yazarın 20 öyküsü daha kitaplaşmış oluyordu. Bu kitapların bir özelliği de yazar ismi olarak sadece "Esendal"ın kullanılmış olmasıydı. *Ev Ona Yakıştı*'nin sonuna eklediği notta Tahir Alangu, bir üçüncü cildi müjdelemiş, bu ciltte yazarın eserlerinin bibliyografyasının da bulunacağını söylemişse de² bu cilt hiçbir zaman yayımlanamadı.³

Şunu da belirtmek gerekir ki bu baskılardaki öyküler, "Esendal'ın gazete, dergi ve kitaplardaki eski metinlere değil,

1. Memduh Şevket Esendal, *Temiz Sevgiler*, Dost Yayınları, Ankara, 1965, s. VI.

2. Memduh Şevket Esendal, *Ev Ona Yakıştı*, Dost Yayınları, Ankara, 1971, s. 275.

3. Basılamayan bu üçüncü cildin hikâyesi için bkz. Mustafa Şerif Onaran, "Esendal", *Türk Dili, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Sayı 286, Temmuz 1975.

merhumun terekesinden yayınevine verilen ve uzun araştırmalardan sonra elde edilen, sanatçının elyazısıyla yaptığı düzeltmelerle baskıya hazırlanmış metinlere uyularak” düzenlenmişti.¹ Bu baskılardaki bazı öykülerde ufak tefek değişiklikler göze çarparken bazılarında ise başlık ve gövdenin büyük ölçüde değiştirildiği görülüyordu.

1983’e kadar Memduh şevket Esendal isminin bir kez daha unutulmaya terk edildiğini görüyoruz. Bu tarihten sonra Bilgi Yayınevi büyük bir özveri göstererek, Muzaffer Uyguner’in gayretiyle yazarın tüm öykülerini kitaplaştırmaya çalıştı. 2000’li yıllardan sonra bu çabalar az da olsa meyve verdi, özellikle *Ayaşlı ile Kiracıları*’nın bilinirlik kazanması sayesinde yazarın öyküleri de biraz daha fazla okunur oldu.

Esendal gazetelerde, dergilerde yayımlattığı öykülere tekrar tekrar dönen, çok fazla değişiklik yapan bir yazar. Öyküleri arasında zamanla isimleri, hikâyeleri, kahramanları, izlekleri değiştirilmiş bir hayli metin var. Hatta birçoğunda bu müdahaleler, değişiklikten çıkıp “tekrar yazma”ya evriliyor. Örneğin “Temiz Sevgiler” öyküsü ilk olarak 3 Mart 1925’te *Meslek* dergisinde “Vapur Davası” ismiyle yayımlanıyor. 1946 baskısında bu öyküyü “El Malının Tasası” ismiyle ve değişmiş olarak görüyoruz. 1965 baskısında ise “Temiz Sevgiler” ismine ve son haline ulaşıyor. Bir başka örnek olarak “Çölde” ve “Arabacı Ali” öykülerini verebiliriz. 11 Ağustos 1925’te *Meslek* gazetesinde “Çölde” ismiyle yayımlanan öykü, 1946 baskısına “Arabacı Ali” ismiyle ve genişletilerek alınıyor. Öyle ki bu iki metin artık iki ayrı öykü olarak görülüyor ve 1965 baskısında “Çölde”yi, 1971 baskısında “Arabacı Ali”yi görüyoruz. (Bu çalışmada iki metne iki ayrı öykü muamelesi yaparak ilkini *Otlakçı*, ikinciyi *Temiz Sevgiler* kitabımıza dahil ettim. Aynı durumdaki “İlane” ve “Genvenli Hacı” öykülerine de *Mendil Altında* ve *Temiz Sevgiler* kitaplarında yer verdim.)

Yazarın öykülerinin yazım tarihlerinde de ciddi bir karışıklık var. Öykülerin ilk yayımlandıkları mecralarda imza satırındaki tarihler, 1946 baskısındaki tarihler ve 1965-1971

1. *Türk Dili, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*. s. 275.

baskılarındaki tarihlerin birçoğunun farklı olduğu göze çarpıyor.

Elinizdeki baskıda kafa karışıklığı yaratmamak için hiçbir öyküde yazılış ve basım tarihi kullanmadım ama öykülere dair tüm bilgileri kitabın sonuna eklediğim künye sayfasına ayrıntılı olarak dizdim. Meraklılarının ilgisini çekecektir.

İlk iki cildi hazırlarken 1946 baskılarını esas alsam da öykülerin yayımlandıkları ilk mecralar olan gazetelere, dergilere, 1965 ve 1971 baskılarına da sıkça başvurdum. Öykülerin tüm versiyonlarını inceledim. “Tekrar yazma”ya varan değişiklikleri işaretlemenin öykülerin okunurluğuna zarar vereceğini düşünerek 1946 baskılarındaki kullanımlarını tercih ettim, ciltlerde *Otlakçı* ve *Mendil Altında* isimlerini kullandım. 1946’da yanlış, eksik dizildiğini düşündüğüm yerleri diğer baskılardan tamamladım.

1965 ve 1971’de basılan *Temiz Sevgiler* ve *Ev Ona Yakıştı* kitaplarında yer alan ama 1946 baskılarında yer almayan öyküleri de ayrı bir cilt olarak, *Temiz Sevgiler* ismiyle hazırlamayı tercih ettim. Bu öyküleri hazırlarken de önce tefrikalara başvurdum, *Meslek*’teki eski harfli metinleri yeni harflere çevirdim. Metne esas olarak 1965 ve 1971 baskılarını alsam da birçok defa bu çevirilere başvurmam gerekti. Ayrıca 1946’da ikinci ciltte “El Malının Tasası” ismiyle yer alan “Temiz Sevgiler” öyküsünü de hazırladığım üçüncü cilde kaydurdum. Bu cilde yazarın “Taş Havan”, “Bu Sıska Karı” ve “Hamid İçin Bir Yazı” öykülerini de ekledim.

Esendal, dil devriminin şiddetli bir savunucusuydu. Zaten gayet sade olan Türkçesini 1930’lardan sonra daha da sadeleştirmiş ama gereksiz maceralara girmeyip yerel kelimelerden beslenen daha rafine bir dile ulaşmayı başarmıştı. Bu yüzden de eserlerini bugün, her yaş grubu rahatlıkla anlayabilir. Yine de bazı öykülerde bağlam gereği kullandığı eski kelimeler için açıklamalar yapmayı gerekli buldum. Aynı şekilde döneme dair kavramlar, olaylar, eşyalar ve yerel Türkçe kelimeler için de dipnotlar düşttüm.

Esendal bir söyleşisinde yazma misyonunu, “Ben insanlara yaşamak için ümit, kuvvet ve neşe veren yazılardan hoşlanırım. [...] İnsanların içinde bir umut olmalı. Yaşama umudu.

Neşe vermeli insana okudukları,"¹ diye ifade ediyor. Hazırladığımız bu baskıların okuyanlara neşe vermesi ümidiyle.

Mustafa Çevikdoğan

1. Muzaffer Uyguner, *M.Ş.E. Memduh Şevket Esenal, Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s. 58.

GENÇLİK

Sıcak yaz günü, evde kim varsa, küçük büyük, çoluk çocuk toplandılar, öğle yemeğini yediler, sonra da her biri bir yana çekildiler. Şehre inecekler, giyindiler gittiler. İrfan Bey'le Mükerrerem futbol maçına gideceklermiş, savuştular. Büyükhanımın sözüne bakılırsa, bu son günlerde öğle yemeklerini yedikten sonra büyük efendi, Kerim Beylere kaçıyor, orada kanepede uyuklayıp uykusunu alıyor, gece erken yatıp uyuyanlara da kızıyor, söyleniyormuş. Büyükhanım, olduğu bir günden¹ öğle uykusunu sevmezmiş ama gece erken yatıp kocasının çenesini açtırmamak için şimdi öğle yemeklerinden sonra biraz kestiriyormuş!

“Gel Kevser, şu koltuğu gölgeye çek! Nerede yastıklarım, getir!”

Büyükhanım da uyuklamak için yerini, sonra da kendisini hazırladı.

İstanbul'un Erenköy'le Göztepe arasında, birkaç yıldır bakımsız kalmış, yollarını ot basmış, çamaları yükseleli saçaklarına el atmış olan bu büyük köşkünü derin bir sessizlik kapladı.

1. Oldum olası. (Y.N.)

Hayriye Hanım, bu evin ortanca kızı, daha kız sanılacak kadar taze görünen güzel bir kadını, bir buçuk yıldır evliyse de kocası ilkin fakülteyi sonra da askerliğini bitirip eve yeni geldiğinden ancak bir buçuk aylık evli bir hanım, yemek odasının yanındaki ufak odada kocası ile kendisinin gömleklerini ütülüyordu.

İpek gömleğin kolunu çekip açıyor, düzeltiyor, masanın üstüne seriyor, ütüyü deniyor, sonra sürüyor. Yakasını yahut göğsünü açıp ütülüyor, devşiriyor; o bitince bir başkasını alıyor, bu arada, “Perdelerin tüllerini de çıkarıp yıkatmalı,” diye düşünüyor, sonra bu takım düşünceler arasında dün sütçüye verilen paranın üstü ek-sik geldiğini de hatırlıyor, daha sonra İstanbul’a inip hem kendine hem de hizmetçisine ayakkabı almayı aklından geçiriyor, bir gömleği bitirip yenisine geçerken sol kaşının ucunu yavaşça kaşıyor, sanki bu güzel kaşı okşuyordu.

Bu ütü işi belki bir saat sürdü. Hepsi bitince ütülerdiklerini sıralamaya başladı. Kocasının gömleklerini üst üste korken kendi iç yeleği eline geçti. Bu yeleği erkek gömlekleri arasına koymak istemiyormuş gibi durdu. Sonra yüzünde ince bir pembelik, dudaklarında bir gülümsemeye bu yeleği kocasının iki gömleğinin arasına soktu, sonra da kocasını hatırlayıp, “O nerede?” diye düşündü. “Nasıl oldu da nereye savuştuğunu göremedim?” diye kendi kendine şaştı. “Adamın dalgın bulunup kocasını da unuttuğu oluyormuş!”

Evdekileri birer birer göz önünden geçirdi. Kimler köşkte, kimler çıktılar, biliyordu. Kocasını dışarı çıkacak değildi. “Sakin beybabayla gitmiş olmasın?” Çamaşırları odasına bırakıp kocasını aramak istedi. Ütülediklerini iki kolunun üstüne alıp odasına çıktı. Kapıdan girdi, dolaba doğru gidecekti, orada, kanepenin üstüne yatmış, uyuyakalmış olan kocasını gördü. Beklemediği için irkildi, san-

ki odada bir yabancı erkek görmüş gibi durdu. Sonra yaklaşp kocasının uyuyuşuna baktı. Gülümsedi.

“Dolabı açsam belki uyanır,” diye düşünerek gömlekleri piyanonun üstüne bıraktı. Ayaklarının ucuna basarak kocasına doğru gitti.

Kumral bir delikanlı, tenis kılığına benzer bir kılıkta kanepenin üstüne uzanmış, derin derin uyuyordu. Hayriye başkalarını çağırıp onun uyuyuşunu göstermek isteğini duydu.

“Ne kadar da rahatsız yatıyor!” diye düşündü. Oradaki sandalyenin ucuna ilişti. Yakından bakınca delikanlının gözlerinin altında ufak ufak ter damlacıkları görünüyordu.

“Ne kadar da rahatsız yatıyor, başını kaldırıp bir yastık koysam! Uyanır! Yeniden uyusa iyi ama hiç uyur mu!”

Hayriye gülümseyerek başını salladı. Ancak kendi işitebileceği kadar yavaş sesle de, “Yaramaz!” dedi. “Bu kolu da uyuşacak!” Yere diz çöktü. Kocasının kolunu kaldırıp yanına koyacakmış gibi ellerini uzattı ancak dokunamadı.

Evlilik ne tuhaf! Kızlıkta erkek düşünmek yasak, erkek yasak. Sonra günün birinde bir erkeği getirip adamın odasına bırakıyorlar! İşte bu oda onun kızlık odası. Kanepenin üstünde bir de erkek uyuyor, herkes de biliyor! Bu odanın nesi değişmiş? Yalnız şu perdenin arkasında eskiden bir yatak vardı, şimdi iki! Başka? Hiç. Ya bu adam kim?

Kafasının içini sevinçli bir duman bürüdü. Dizüstü, parmakları birbirine kilitlenmiş, elleri kucağına düşmüş, öyle kaldı.

Kanepenin kenarında başı acıyacak, ne yapmalı? Bakındı, gözleriyle orada bir yastık aradı. Yatakta var. Yataklarını örten perdeyi açarken içinde tatlı bir utangaçlık duydu. Sanki kendilerini orada görecekti. Elini uzatıp

yastıklardan birini çekti. Bu yastıklar büyük, hem de kalın. Daha ince bir yüz yastığı olsa! Annesinin yeni yaptırdığı yastıkları hatırladı. Yavaşça çıkıp orta salonu, merdiven aralığını geçti, annesinin odasına girip yastıkları aradı. Yok. Sormak için aşağı indi. Büyükhanım camekânın önünde, koltuğunun üstünde uyuyordu.

Hayriye yavaşça, “Anne!” diye seslendi.

“...”

“Anne!”

“Ne var?”

“Sizin yeni yüz yastıklarınız nerede?”

“Nasıl yastık?”

“Canım, Kevser’in yeni yaptıkları.”

“Köşedeki odaya bak. Ne yapacaksın?”

Hayriye köşedeki odaya doğru giderken, “Lazım,” dedi.

“Lazım olduğunu anladık, ne yapacaksın, söylese-ne?”

“Kanepenin üstünde uyumuş, başının altına koyacağım.”

“Kim uyumuş?”

Hayriye karşılık vermedi. Odaya girdi. Biraz sonra odadan çıkarak, “Yok orada,” dedi.

“Kim uyumuş söylesene, baban mı?”

“Canım, babamın benim odamda ne işi var?”

“E kim? Kocan mı?”

“Canım, kim olur anne! Yastığı babamın odasına götürmüş olmasınlar?”

“Kevser’e sor! Senin yastığın yok mu?”

“Benim yastıklarım hem kalın hem büyük.”

Büyükhanım kızdı. Hayriye’nin arkasından söylendi:

“Yediği naneye bak! Hanımın kocası uyanmasın diye gelip beni uyandırıyor. Kocan uyanırsa benim çok umurumdadır! Şımart bakalım, sonra çok karşılığını gö-

Ondan bize güzel bir roman, güzel hikâyeler kaldı çocuklar. Mebusluklar, siyaset oyunları günü, hali doldurur, oyalandırır belki. Böbürlendirir insanı. Amma ölünce tarihe, hiç sevmediğim tarihe bile mal olmazlar.

Sait Faik Abasıyanık

Onun eşsiz hikâyelerinde hayat hep ortasından yakalanır; ne bir başlangıç söz konusudur ne bir düğümle niş ne de keskin sonuçlar. Bir bakıma klasik hikâye sanatı, beylik hikâye tanımını altüst edilmiştir.

Selim ileri

Memduh Şevket Esendal sakin, huzur veren diliyle, insanı önce, “Bunda anlatacak ne var ki?” diye şaşırtan ama okuduktan sonra, “Aslında anlatılması gereken tam da buymuş!” dedirten öyküleriyle, yaşanmıyormuş gibi yaşanan anları yakalamaktaki ustalığıyla öykücülüğümüzün temel direklerinden biri. Yazdığı yüzlerce öyküde hep “insanlara neşe verme”yi amaçlamış ve bunu fazlasıyla başarmış bir isim.

Memduh Şevket Esendal, Türkçenin en canlı rengi...

#edebiyatımızın mirası #şehir #taşra #sohbet #yaz #sakinlik #gençlik

ISBN 978-975-07-5988-8

9 789750 759888